

УДК 821.161.2-92.09 Скуминович Т.
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2022.32.16>

Руслан Ткачук, д-р філол. наук, старш. наук. співроб.
ORCID: 0000-0003-0809-5115
e-mail: tkachuk.ruslan@gmail.com

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Київ, Україна

ТРАКТУВАННЯ МОСКОВСЬКОЇ СХИЗМИ ТА ВІДПОВІДЬ НА ІНФОРМАЦІЙНУ ВІЙНУ ПРОТИ ФЛОРЕНТІЙСЬКОЇ УНІЇ В ПОЛЕМІЧНОМУ ДОРОБКУ ТЕОДОРА СКУМИНОВИЧА

Присвячено дослідженню окремих історико-літературних аспектів поемічного твору екс-ігумена Михайлівського монастиря в Києві Теодора Скуминовича "Przyczyny rozróżnienia Disuniei przezaspnetu narodowi ruskiemu podane" (1643). Письменник простежив єдність Руської церкви з Апостольською столицею в час відокремлення її північно-східних епархій і проголошення автокефалії Московської митрополії. Зауваживши незаконність обрання рязанського єпископа Йони "митрополитом Київським і всієї Русі", унаслідок чого в Київській церкві виникло дволаддя, Теодор Скуминович обґрунтував думку, що законні первосвятителі Києва, на відміну від самопроголошених митрополитів-схизматиків у Москві, залишалися уніатами. На доказ цього католицький полеміст навіть приклад поставлення папою П'єм II главою Руської церкви Ісидорова учня – Григорія II Болгариневича. Засуджуючи розкольніцькі течії всередині Київської митрополії, книжник виступив із критикою автора "ПАТЕРИКОН"-у, який поставив під сумнів канонічність архієрейських свячень Григорія II Болгариневича й доводить легітимність влади митрополита-розкольника Йони, якого відмовився визнати Вселенський патріархат. За словами Теодора Скуминовича, унійну політику Руської церкви після Григорія II Болгариневича продовжували Мисаїл, священномученик Макарій I і Йосиф I Болгариневич. Підтримку митрополитом Мисаїлом діалогу Руської церкви з Римом засвідчував текст епістоли "Poselstwo do Papieża rzymskiego Sixta III od duchowieństwa i od książąt i panów ruskich w roku 1476". Підтвердженням унійних переконань митрополита Йосифа I Болгариневича, котрого українські полемісти нерідко плутали з Йосифом II Солтаном, Теодору Скуминовичу слугував лист патріарха Ніфонта II, аналізу змісту якого у творі відведено значне місце.

Ключові слова: Теодор Скуминович, українська поемічна література, Берестейська унія, митрополит Ісидор, митрополит Григорій II Болгариневич, митрополит Йосиф I Болгариневич, митрополит Мисаїл, священномученик Макарій I, Флорентійська унія.

Вступ. Питання єдності Київської митрополії з Римом у часи відділення від неї Московської церкви Теодор Скуминович проаналізував у підрозділі "Metropolite Papież do Kijowa podaie, u Rus do Papieża pisze" [8, с. 76–78]. Розглядаючи період розколу Руської церкви на Київську і Московську митрополії, полеміст зауважив, що її законні предстоятелі були уніатами, натомість самоправно проголошені в Московії архієреї – схизматиками, які незаконно займали митрополічну кафедру та відокремили епархії Великого князівства Московського від материнської церкви в Києві. Зокрема, ішлося про рязанського єпископа Йону (Одноушева), обраного "митрополитом Київським і всієї Русі" на Соборі московського духовенства всупереч встановленому Константинополем порядку, та Феодосія, від часу якого архієпископи Московської церкви іменувались "митрополитами Московськими і всієї Русі", що безповоротно зруйнувало єдність Руської церкви.

Методологія дослідження. Дослідження проведене із застосуванням культурно-історичного, текстологічного та герменевтичного літературознавчих методів.

Результати дослідження. Унійну позицію наступника Ісидора на Київському престолі Григорія II Болгариневича Теодор Скуминович вмотивував тим, що його поставив папа Пій II, надіславши номінаційний лист польському королю Казимиру IV Ягеллончику. Григорій II, що був болгаринем за походженням, супроводжував у сані протодіякона митрополита Ісидора під час його першої поїздки до Москви (1437), а звітди у Феррару та Флоренцію для участі в об'єднувальному соборі. На додаток він у 1452 р. прибув разом з Ісидором для проголошення Флорентійської унії в Константинополь, де невдовзі його обрали ігуменом імператорського монастиря святого Димитрія Солунського. Після втечі з ув'язнення в Москві Ісидор більшість часу перебував у Римі, через що він фактично був титулярним митрополитом Київським і всієї Русі. Не маючи належних можливостей здійснювати управління Руською церквою, Ісидор добровільно зрікся своїх повноважень митрополита та повністю присвятив себе допомозі папі Миколаю V у справі

утвердження Флорентійської унії в рідній для нього Греції. Відомості про вирядження Папою Римським Ісидора легатом до Константинополя у 1452 р. Теодор Скуминович брав з праці "Liber de vita Christi ac omnium pontificum" італійського історика Бартоломео Саккі, більш відомого під прізвиськом "Платіна". 1458 р. на вакантну Київську кафедру папа Пій II затвердив Григорія II Болгариневича, якого хіротонізував патріарх Константинопольський Григорій III Мамма, надавши йому новий титул "Митрополит Київський, Галицький і всієї Русі". Поставлення Григорієм III Маммою предстоятелем Руської церкви учня Ісидора всупереч наполяганням Василя II Темного санкціонувати митрополітування обраного ним на Соборі московських єпископів (1448) Йону, було своєрідним протестом проти розкольніцьких течій усередині Київської митрополії, які велися на її північно-східних землях. У відповідь на такий крок Вселенського патріархату самопроголошений митрополит Йона скликав новий Собор московських архієреїв (1459), на якому де-факто проголосив автокефалію Московської церкви. Теодор Скуминович прокоментував самовільне зведення у Великому князівстві Московському Йони у сан митрополита Київського та всієї Русі так: "Na iego miejsce Papież Hrehoria Graeczyna na Metropolia w Rzymie poświęconego do Kijowa posyła, u list za nim do Krola Polskiego pisze. Nie wsmak to było Moskwie, obrali tedy drugiego sobie Jonę Schismatuka" [8, с. 76–77].

Дволаддя в Руській церкві, що виникло через поставлення у Москві митрополитом Київським Йони без дозволу константинопольських патріархів Митрофана II та Григорія III Мамми, отримало різне трактування в українській конфесійній історіографії. Православні книжники, вибудовуючи антиримську концепцію історії Київської митрополії, нерідко з неї викреслювали імена первоієрархів, що підтримували унію, і вписували до неї тих, хто вів схизматичну діяльність. Наприклад, автор "ПАТЕРИКОН"-у у вміщеній наприкінці твору "Хронології православних руських митрополитів", що була відповіддю на укладений Левом Крєвзито список очільників Київської кафедри у книзі "Obrona Jedności Cerkiewney"

© Ткачук Руслан, 2022

[6, с. 59–66], написав, що згідно свідчень правдивих хроністів (ішлося про "Палінодію" Захарія Копистенського [2, с. 1046]) у 1442 р. митрополитом став не Григорій II Болгаринович, а Йона, якого обрала Русь на місце Ісидора [5, с. 177]. У своєму творі Лев Кревза докладно зупинився на характеристиці Григорія II Болгариновича. Зокрема, він розповів про освіченість і благочестивість первосвященника Києва, його проповідницьку діяльність в Україні, тісні стосунки з Ісидором, який рекомендував папі П'ю II передати йому в розпорядження Київську митрополію, та обґрунтував законність зайняття ним митрополичого престолу, а не Йоною [6, с. 62–63]. Зі свого боку, Сильвестр Коссов обмежився короткою згадкою про Григорія II Болгариновича, у якій поставив під сумнів канонічність його обрання предстоятелем Руської церкви, і ствердив легітимність влади на Київській кафедрі митрополита-розкольника Йони, не визнавати уряд якого закликали в оточенні посланнях вселенські патріархи [6, с. 63]. Така відповідь Сильвестра Коссова Леву Кревзі викликала обурення в Теодора Скуминовича. Полеміст пояснював двозначність висловлювання автора "ПАТЕРІКОН"-у про служіння Григорія II Болгариновича на Київській кафедрі намаганням приховати римські корені зведення його у сан митрополита, що виявляло історичні зв'язки Руської церкви з Апостольською столицею, а отже заперечувало доктрину православних книжників про їхнє переривання від часу "Фотієвої схизми". Доводячи лукавство Сильвестра Коссова відносно до Григорія II Болгариновича, Теодор Скуминович зауважив суперечність у наведеному ним повідомленні: висловлені тези не просто нелогічні, а й взаємозаперечують одна одну. Так, Сильвестр Коссов написав про поставлення у 1442 р. Григорія II Болгариновича, і водночас, заперечивши своє попереднє твердження, зазначив, що "правдивіші компутисти" [5, с. 177] повідомляють про обрання Руссю на Київську кафедру Йони. Відштовхуючись від виявленої контрверзи, католицький полеміст зробив висновок, що автор "ПАТЕРІКОН"-у або визнав допущення неточностей в укладеному ним хронологічному списку київських митрополитів, або ж наведені ним відомості "правдивіших компутистів" [8, с. 77] були недостовірними. Наявність протиріччя в розповіді Сильвестра Коссова про митрополитування Григорія II Болгариновича Теодор Скуминович зумів майстерно передати завдяки використанню риторичних прийомів моделювання емоційного мовлення, як от: метафори, анафори, риторичного запитання, риторичного вигуку, іронії, гри слів, які, крім того, посилювали переконувальний вплив на читача:

Aby się sam swym orężem nie zarznął, Paterikonu Kijowskiego autor, Hrehoria iako Unita, za Metropolitę *ambigue* przyznawa, kiedy mowi: "XXXI. Metropolita był Hrehory Roku 1442 (y tu omyłka, bo Hrehoria przysłano dobrze po tem, a wten czas ieszcze Isidor był w Polsce) Graeczyn, ale według naszych prawdziwszych Computistow Jona, ktorego na miejsce Isidora Ruś obrala była". Y którzyż to waśi prawdziwsi Computistowie? Kto im takie daie Elogium? Kto prawdy tey w nich doświadczył? Moy miły chronologisto, abo twoy Comput nie prawdziwy, kiedy w samey liczbie Metropolitow kładziesz Hrehoria, a prawdziwszych Computistow zdanie in appendice, albo tamci prawdziwsi nie prawdziwi, boś ich Computu nie przyjął y prawdę ich znieważył, kiedyś po Isidorze nie Jonę zaraz, ale Hrehorego położył. Miły Boże, gdzie nie skacze! Byle by na swym postawił" [8, с. 77: 5, с. 177].

Фальшування Сильвестром Коссовим історичних фактів у "ПАТЕРІКОН"-і, писав Теодор Скуминович, підтверджували давньоруські історичні книги, у яких

справжнім спадкоємцем митрополита Ісидора на Київській кафедрі названо Григорія II Болгариновича, а не рязанського єпископа Йону. На сторінках літопису, надісланого папою П'єм II до Польщі, Григорія II Болгариновича змальовано "митрополитом Київської Русі" [8, с. 77], до якого русичі ставилися як до духовного отця і пастиря. Інакше літописці відгукуються про Йону, котрого, за словами Сильвестра Коссова та українських "правдивіших компутистів" [8, с. 77], обрала Русь. За їхніми свідченнями Йона був "імпостором" [8, с. 78], тобто ошуканцем, що самовільно зайняв митрополичий престол Руської церкви, духовенство якої його владу не визнало. Теодор Скуминович розповідав, що після самовільного обрання в Москві митрополитом Йони Київська церква, чії землі охоплювали території Польського королівства, Литовсько-Руського та Московського князівств, розділилася на дві частини: унійну і схизматичну, межі яких визначалися кордонами між цими державами. Предстоятелі Руської церкви, що перебували у Києві, Вільні та Новгородку, були уніатами аж до моменту урядування Йосифа Солтана, натомість ставленики Московської церкви – схизматиками. До продовжувачів унійної лінії Київської митрополії після Григорія II Болгариновича Теодор Скуминович зараховував митрополита Мисаїла та священномученика Макарія I.

Прихильність митрополита Мисаїла до Флорентійської унії засвідчував надісланий у 1476 р. від його імені лист до папи Сикста IV. Теодор Скуминович зауважив, що текст епістоли "Poselstwo do Papieža rzymskiego Sixta IIII od duchowieństwa i od książąt i panów ruskich w roku 1476," підготовлений настоятелем Києво-Печерського монастиря Іоанном, скріпили підписом у вигляді власноруч написаного імені архимандрит Віленського монастиря Макарій, що в майбутньому очолював Київську митрополію, а також багато руських князів та панів [8, с. 78]. Мисаїл був наступником на митрополичому престолі Києва Григорія II Болгариновича, що запам'ятовується в історії Руської церкви заснуванням Черейського монастиря Святої Трійці, на розбудову якого він пожертвував увесь батьківський спадок [4, с. 84]. Такий вчинок виразно характеризує Мисаїла людиною, життя якої було сповнене християнськими чеснотами. Польський король Казимир IV Ягеллончик погодився номінувати на Київську кафедру Мисаїла за умови прийняття ним Флорентійської унії. Вочевидь, це, а також висвячення константинопольським патріархом Рафаїлом I монаха Тверського монастиря Спиридона митрополитом Київським, підштовхнуло Мисаїла розпочати перемовини з Римом щодо затвердження його кандидатури на урядування Руською церквою за прикладом Григорія II Болгариновича, якого поставив папа Пій II. 1476 р. Мисаїл надіслав лист до папи Сикста IV, у якому висловив підтримку прилучення епархій Київської митрополії до Флорентійської унії. Крім того, в епістолі, що залишилася без відповіді з боку Папського двору, він розповів про утиски, які зазнавали православні віряни від католиків, а також деталізував деякі виклики й загрози для християнства від воєнних дій Османської імперії та Кримського ханату на Сході Європи. Митрополит Іпатій Потій у 1605 р. віднайшов у Кревській церкві примірник "Мисаїлового послання", яке він опублікував у контексті запровадження Берестейської унії в Речі Посполитій для підтвердження унійного вектору Київської митрополії у XV ст. [4, с. 84–90]. За сто років до початку ініціативи духовенства Руської церкви об'єднатися з Римом, що

реалізувалася на Берестейському унійному соборі (1596), митрополитом Київським було обрано священномученика Макарія. Він був архімандритом Віленського Свято-Троїцького монастиря, урядувати яким його поставив митрополит Симеон, що був свідком спалення Києва та розграбування кафедрального Софійського собору кримським ханом Менглі Гіреєм у 1482 р. Унійну спрямованість Макарія I Теодор Скуминович обґрунтував тим, що він був одним із підписантів "Послання Мисаїла" до папи Сикста IV. Такий самий аргумент на користь підтримки Макарієм I унії навів Лев Кревза у творі "Obroga Jedności Serkiewney", яким користувався католицький полеміст. Моці священномученика Макарія, вбитого татарами під час проведення ним Божественної літургії у Світлу седмицю у селі Скригалова, що, зазначав Лев Кревза, розташоване над Прип'яттю, зберігалися в мармуровому саркофазі Софійського собору. Їхню нетлінність Теодор Скуминович пояснював збереженням Макарієм "доброї віри" [8, с. 78; 6, с. 64].

Останнім предстоятелем Руської церкви, що схилявся до прийняття Флорентійської унії, Теодор Скуминович вважав Йосифа II Солтана. У своєму висновку католицький полеміст спирався насамперед на біографічні відомості про церковне служіння Йосифа II Солтана, які навели у своїх творах Лев Кревза та Сильвестр Коссов [6, с. 64; 5, с. 178]. Утім, згадані письменники сплутали Йосифа I Болгариневича з Йосифом II Солтаном, що очолював Київську митрополію з 1507 по 1522 рр., а не у 1497–1501 рр., як вони міркували. Їхню помилку повторив і Теодор Скуминович, назвавши наступником священномученика Макарія на Київській кафедрі Йосифа II Солтана, а не Йосифа I Болгариневича, унійний вимір зовнішньої політики котрого розкрито у підрозділі "O Jozephie Sołtanie Metropolicie, u Niphonie Patriarsze" [8, с. 78–83]. Обґрунтовуючи унійні переконання Йосифа I Болгариневича, що належав до спорідненого з Сапігами українського шляхетського роду [3, с. 656], письменник покликався на московські літописні джерела. Зокрема, московські хроністи, звинувачуючи Йосифа I Болгариневича у латинництві, розповідали, що богослужіння, які той проводив у кафедральному соборі Смоленська, були ідентичними літургіям римського обряду за винятком використання давньоукраїнської, а не латинської мови. Крім того, літописці іменували його "відступником грецької віри" [8, с. 79] за те, що він разом із монахами-бернардинцями за вказівкою польського короля та великого князя литовського Олександра Ягеллончика намовляв княгиню Олену, дочку московського князя Івана III та Софії Палеолог, перейти в католицизм. Підкреслюючи непотупливість княгині Олени перед вмовляннями чоловіка стати католичкою та її покровительство над православними церквами в Литві, а також іронізуючи над звинуваченнями з боку московитів у ренегатстві Йосифа I Болгариневича, Теодор Скуминович назвав єпископа-уніата відступником не православної, а "правослабої" [8, с. 79] віри. Використовуючи експресивно-стилістичні можливості оказіоналізмів, письменник у такий спосіб підкреслив істотну невідповідність сутності православної церкви її назві. Йосиф I Болгариневич дотримувався унійних поглядів і впродовж служіння на митрополічій кафедрі Руської церкви, предстотелем якої його затвердив константинопольський патріарх Йоаким I у 1500 р. Підтвердженням цьому слугувало його листування з патріархом Ніфонтом II у справі виконання ухвал Ферраро-Флорентійського собору Київською

митрополією. Про їхнє спілкування згадує Сильвестр Коссов у "Хронології православних руських митрополитів" [5, с. 178]. Письменник-агіограф, навівши вихоплену з контексту цитату з листа-відповіді патріарха Ніфонта II до Йосифа I Болгариневича, ствердив думку про пряме підпорядкування митрополитів Руської церкви первоієрархам Константинополя. Крім того, відповідно до процитованих автором "ПАТЕРІКОН"-у слів, патріарх Ніфонт II застерігав "великого боголюбця, брата і співлугу" [8, с. 80] Йосифа I Болгариневича від прийняття Флорентійської унії та співчував утискам, які зазнавало духовенство Руської церкви від католицьких єпископів та польських королів. Теодор Скуминович, обурившись викривленню Сильвестром Коссовим змісту епістоли патріарха Ніфонта II, вмістив у своєму творі більшу половину його тексту без скорочення для того, щоб "преславний руський народ" [8, с. 79] міг дізнатися, що первоієрарх відповів Йосифу I Болгариневичу стосовно канонічності Ферраро-Флорентійського собору та як він ставився до проголошеної на ньому унії:

Niech tedy wiadomo będzie, że tamten Synod był zacny, y wspaniale pospolitym weselem ztwardzony, a to przy obecności Przeoświeconego Cesarza naszego Jana Paleologa y Naświętszego Patriarchi Konstantinopolskiego, błogosławionej pamięci Jozepha, który nie dawno był przed nami. [...] A kto wie ieśli nie tak przykro skarał, y dziś ieszcze karze nas Bog, że gdy naši Ś. ledności nie przyięli, utraciiliśmy wszelkie pośilki, y do tąd Łacińnicy nie tylko żadney pomocy nam nie posyłaia, ale też wielce nie sprzyiaia. (To co następuie, cytuie Paterikonu Author). Iednakże Twoia Miłość nie małą będziesz miał zaslonę y wymowkę, ieśli rzeczesz, że bez zdania Konstantinopolskiego, to iest twego, Patryarchi, nic czynić nie możesz. (Ale czemu nie cytował daley?). My zasię zaprawdę byśmy nabarżey chcieli, atoli nic zgoła niemożemy czynić z tych rzeczy na których nam wiele zależy. Niech się tedy na nas nie skarża, ale politowaniem naszego nieszczęścia poruszeni, Boga niech nam błagaia, abyśmy z niewoley uwolnieni, znowu się ziednoczyli za łaską Bożą" [8, с. 80–81; 5, с. 178].

Висловлені патріархом Ніфонтом II у листі до Йосифа I Болгариневича рефлексії стосовно причин упадку Візантії підтверджували правильність висновків Теодора Скуминовича про поширення Божого прокляття на схизматиків. Католицький полеміст, екстраполюючи спостереження Ніфонта II над суперечками всередині Константинопольської церкви на релігійну ситуацію в Україні, значно розвинув висунуту первоієрархом ідею Божої кари розкольників та спробував знайти біблійне пояснення тим скрутним обставинам, у яких опинилося духовенство Візантії та Русі. Зокрема, корені конфлікту між українськими священнослужителями та братчиками, що контролювали й подекуди навчали богослів'ю своїх духовних наставників, Теодор Скуминович пов'язував із виповненням такого Божого застереження: "Чим хто згрішає, тим і карається" (Прем. 11:17) [1, с. 684]. Письменник міркував, що Бог покарав єпископів, які виявили непослух вищим уійним сановникам і відкинули верховенство влади Папи Римського, втручанням ремісників у церковні справи. Бунт проти архіпастирів зробив клір Руської церкви за виголошеним Богом у Книзі второзаконня прокляттям на непокірливих євреїв "хвостом", а не "головою", поставив їх "внизу", а не "на висоті" (Втор. 28:13) [1, с. 211], через що ті змушені були дослухатися голосу мирян у питаннях віри. Парадокс цієї ситуації Теодор Скуминович зобразив завдяки використанню таких риторичних прийомів: алегорія, метафора та антитеза, що увиразнювали підлегле становище українського духовенства. Описуючи суперечності церковно-суспільних

відносин доби поширення реформаційних рухів в Україні, Теодор Скуминович порівнював підпорядкування єпископів парафіянам із тим, як пастирі йдуть услід за вівцями або ж "голова слухає ніг" [8, с. 82], що для нього було неприйнятним. У своїй критиці ремісників, купців і шляхтичів, що заходилися реформувати православну церкву, католицький книжник не перебирав слів. Він називав містян, що читали Євангеліє, прагнули попередити деморалізацію православних архієреїв і захищали релігійні права українців в умовах експансії католицизму на Руській землі, простими, неосвіченими, грубими, нещасними ремісниками, які заледве розумілись на своїх верстатах, а тим більше були некомпетентними в релігійних питаннях. Їхні ж громадські організації письменник не менш погордливо охарактеризував як "різномудне збіговисько" [8, с. 82]. Учасникам братського руху в Україні Теодор Скуминович протиставляв священнослужителів, що, на відміну від мирян, завжди читали Біблію та правильно розуміли її зміст, а також керувалися Богом і розумом у здійсненні служіння душепопечунства:

O by Ruś y Graecya za pasterzami szli swoiemi, nigdyby do takiego rozerwania, błędow, głupstwa y przekłętwa Bożego nie zabrneli: a teraz sądem wielkiego Monarchi sprawiedliwym, przez co zgrzeszyli, tym się y pokarali: kiedy należytego Pasterza Namiestnika na ziemi Chrystusowego, za głowę widomą widzieć y mieć nie chcieli, niżej nog swych upadli: prostych, nieumiejętnych, grubych rzemieslnikow, y ostatniego szczęścia ludzi, o Artykułach wiary dyszkurujących słuchając, y polegając na tych w sprawach wiary, ktorym by się zaledwo o warstatach swych dyszkurować powiodło [8, с. 82].

Подібні метаморфози, а також непослух вищій ієрархії були властивими для Константинопольської церкви в часи патріаршества Ніфонта II. Теодор Скуминович твердив, що Ніфонт II, якого грецькі історики зараховували до найосвіченіших і красномовних теологів тієї доби, намагався подолати ці міцно вкорінені в церковне життя Константинополя труднощі, однак наштотхнувся на опір свавільних сановників. Підтримка Ніфонтом II прийняття церковної унії з Римом, припуслав письменник, була причиною його кількарізного зміщення з патріаршої кафедри бунтівними єпископами та митрополитами. Відомості про змову колишнього патріарха Максима IV та інших архієреїв проти Ніфонта II, внаслідок чого той у 1498 р. вдруге був відсторонений від церковного управління, Теодор Скуминович брав з помилково атрибутованого Мануїлу Малаксу рукопису "Patriarchica Constantinopoleos Historia" [7, с. 106–184], надрукованого професором Тюбінгенського університету Мартіном Крузієм у книзі "Turco-Graecia". Цитуючи фрагмент грецького манускрипту, католицький книжник розповів, що усунення патріарха Ніфонта II від предстоючості в Константинопольській церкві спричинило негаразди та значне замішання серед її духовенства. Інших доказів унійних орієнтирів Ніфонта II, крім його листа до київського митрополита Йосифа I Болгариневича, не збереглося. Згаданий текст послання виразно засвідчує прихильність первоієрарха Константинополя до церковної єдності з Римом і саме це, за взятими Теодором Скуминовичем з твору "Patriarchica Constantinopoleos Historia" словами ("*inimicitiarum graves causas*" [8, с. 82; 7, с. 142]), було причиною великої неприязні нерозважливих грецьких архієреїв до його урядування.

Висновки. Проаналізовані фрагменти книги Теодора Скуминовича "Przyczyny porzucenia Disuniej

przezascnemu narodowi ruskiemu podane" розкривають зміст зовнішньої політики предстоятелів Руської церкви в час її розділення на Київську та Московську митрополії. Католицький полеміст засуджував вчинення злочину схизми правителів та духовенства Московії проти материнської церкви в Києві. Твір Теодора Скуминовича є цінною пам'яткою національного полемічного письменства та богослів'я XVII ст.

Список використаних джерел

1. Біблія. Книги священного писання Старого та Нового завіту / пер.: Патріарха Філарета (Денисенка) за Біблією російською мовою, яка була перекладена з єврейської та грецької мов у другій половині XIX століття. – К. : Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського патріархату, 2004.
2. Копистенский З. Палинодія или Книга Оборони кафолической святой апостолской Восточной Церкви и святых патриарховъ, и о Грекохъ, и о Россохъ христіанехъ. Въ ласць Божой, за благословеніемъ старшихъ, презъ архимандрита Захарію Копистенского написана и зъ ревизією учителей выдана а подъ розсудокъ поддана святыхъ Востодныхъ патриарховъ. Року отъ Рождества Бога Слова Исуса Христа, 1621-го, мьсяца 26 // Памятники полемической литературы въ Западной Руси. – Кн. I. – Петербургъ, 1878. – С. 313–1200.
3. Мициф Ю. Йосиф I Болгариневич / Ю. Мициф // Енциклопедія історії України. – К. : Наукова думка, 2005. – Т. 3. – С. 656.
4. Ткачук Р. Творчість митрополита Іпатія Потія та полемічна література / Р. Ткачук. – К. : Вид. дім Д. Бураго, 2011.
5. Kossow S. PATERIKON або ŻYWOTY ŚŚ. OYCOW PIECZARSKICH. – W Kiiowie, 1635.
6. Kreuza L. Obrona jedności cerkiewney. – Wilno, 1617.
7. Patriarchica Constantinopoleos Historia // Crusio M. Turcograeciae libri octo. – Basileae, 1584. – P. 106–184.
8. Skuminowicz T. Przyczyny porzucenia Disuniej przezascnemu narodowi ruskiemu podane a Jaśnie Wielmożnemu Przewielebnemu Panu lego Mości Panu Abrahamowi Woynie z Bożey y Apostolskiej Stolice łaski Biskupowi Wileńskiemu ofiarowane od Theodora Skuminowicza. – Wilno : W Drukarni Akademiej Societatis IESU, 1643.

References

1. Biblia. Knyhy sviashchennoho pysannia Staroho ta Novoho zavitu. (2004). [Bible. Books of the Holy Scriptures of the Old and New Testaments]. Per.: Patriarkha Filareta (Denysenka) za Bibliieiu rosiiskoiu movoiu, yaka bula perekladena z yevreiskoi ta hretskoi mov u druhii polovyni XIX stolittia. Kyiv: Vydannia Kyivskoi Patriarkhii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho patriarkhatu. (In Ukr.).
2. Kopystenskyj, Z. (1878). Palinodiia ili Knyha Obrony kafolycheskoj sviatoj apostolskoj Vskhodnej Tserkvy y sviatykh' patriarkhov', y o Hrekokh', y o Rossokh' khrystianekh'. V' lastsi Bozhoy, za blahosloveniem' starshykh', prez' arkhymandryta Zakhariiu Kopystenskoho napsyana y z' revyzieiu uchytelej vydana a pod' rozsudok' poddana sviatykh' Vskhodnykh' patriarkhov'. [The Palinody or the Book of Defense of the Catholic Holy Apostolic Church of the East and the Holy Patriarchs, and the Greeks and the Russian Christians. By the grace of God, with the blessing of the elders, it was written under the authority of Archimandrite Zacharius Kopistensky and published with the revision of the teachers and submitted to the judgment of the holy Eastern Patriarchs]. Roku ot' Rozhdestva Boha Slova Iysusa Khrysta, 1621-ho, misiatsa 26. *Pamyatnyky polemycheskoj lyteratury v' Zapadnoj Rusy. Peterburh'*. Kn. I. (In Russ.).
3. Mytsyk, Y. (2005). Josyf I Bolharynovych. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*. Kyiv. T.3. (In Ukr.).
4. Tkachuk, R. (2011). *Tvorchist' mytropolity Ipatia Potia ta polemichna literatura*. [The work of Metropolitan Hypatius Potia and polemical literature]. Kyiv. (In Ukr.).
5. Kossow, S. (1635). PATERIKON або ŻYWOTY ŚŚ. OYCOW PIECZARSKICH. W Kiiowie. (In Pol.).
6. Kreuza, L. (1617). *Obrona jedności cerkiewney / Leon Kreuza*. Wilno. (In Pol.).
7. Patriarchica Constantinopoleos Historia (1584). *Crusio M. Turcograeciae libri octo*. Basileae. (In Lat.).
8. Skuminowicz, T. (1643). *Przyczyny porzucenia Disuniej przezascnemu narodowi ruskiemu podane a Jaśnie Wielmożnemu Przewielebnemu Panu lego Mości Panu Abrahamowi Woynie z Bożey y Apostolskiej Stolice łaski Biskupowi Wileńskiemu ofiarowane od Theodora Skuminowicza*. Wilno: W Drukarni Akademiej Societatis IESU. (In Pol.).

Надійшла до редколегії 05.05.22

Ruslan Tkachuk, Doctor of Philology, Senior Researcher
ORCID: 0000-0003-0809-5115
e-mail: tkachuk.ruslan@gmail.com
Shevchenko Institute of Literature, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

THE INTERPRETATION OF MOSCOW'S SCHISM AND THE ANSWER ON THE INFORMATIONAL WARFARE AGAINST THE FLORENTINE UNION IN THE POLEMICAL HERITAGE OF THEODORE SKUMYNOVYCH

The article is dedicated to the research of some historical and literature aspects of polemical work of the former Father Superior of St. Michael cloister in Kyiv Theodore Skumynovych "Przyczyny porzucenia Disuniei przezacnemu narodowi ruskiemu podane" (1643). The writer retraced the unity of Ruthenian church with Sede Apostolica at the time of separation of its north and east eparchies and foundation of autocephaly of Moscow's metropolitanate. Accentuated the illegality of election of Ryazan's bishop Jonah by the metropolitan of Kyiv and the all Rus, on the score of in Kyiv's church occurred the diarchy, Theodore Skumynovych substantiated the thought that legal protohierarchs of Kyiv, on the contrary of self-proclaimed schismatic metropolitans in Moscow, stayed Uniates. As the argument the catholic writer produced the example of appointment by the pope Pius II as the chief of Ruthenian church the Isidor's disciple – Gregory II Bulgarian. Condemning the schismatic trends inside of Kyiv's metropolitanate, the polemicist criticized the author of "ПАТЕΡΙΚΟΝ", who cast doubt in canonicity of hierarchal consecration of Gregory II Bulgarian and proved the legitimacy of the power of metropolitan-schismatic Jonah, whom refused to recognize the Universal patriarchate. According to Theodore Skumynovych, the uniate policy of Ruthenian church after Gregory II Bulgarian continued Misael, the priest-martyr Makarius I and Joseph I Bulgarian. The support by the metropolitan Misael of the dialogue of Ruthenian's church with Rome acknowledged the text of the epistle "Poselstwo do Papieža rzymskiego Sixta IIII od duchowieństwa i od książąt i panów ruskich w roku 1476". The uniate persuasion of metropolitan Joseph I Bulgarian, whom Ukrainian polemicists not infrequently confused with Joseph II Soltan, Theodore Skumynovych confirmed by the letter of patriarch Niphont II, which the contents revealed in the work.

Keywords: Theodore Skumynovych, Ukrainian polemical literature, the Union of Brest, the metropolitan Isidor, the metropolitan Gregory II Bulgarian, the metropolitan Joseph I Bulgarian, the metropolitan Misael, the priest-martyr Makarius I, the Florentine Union.